

GEOGRAFIYA DARSLARIDA ROLLI O'YINLARDAN FOYDALANIB O'QUVCHILARDA FANGA OID KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI (“Inson faoliyati muhim ekologik omil sifatida” mavzusi misolida)

X.B.Xalilov – o'qituvchi

*Farg'ona viloyati xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash
va ularning malakasini oshirish hududiy markazi*

Tayanch so'zlar: “O'yin” tushunchasi, o'yin fenomeni, rolly o'yin, ekologik madaniyat, ayblanuvchi, himoyachi, ayblovchi, Ekotizim, Statistika, Biosfera, Sudya, Inson.

Ключевые слова: понятие “Игра”, феномен игры, ролевая игра, экологическая культура, обвиняемый, защитник, обвинитель, экосистема, статистика, биосфера, судья, человек.

Key words: “Game” concept, game phenomenon, role play, environmental culture, defendant, defender, accuser, ecosystem, statistics, biosphere, judge, human.

Kirish. Mamlakatimiz ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlarning muvaffaqiyatini yuqori saviyadagi umumiy va kasbiy madaniyatga ega, metodologiya va pedagogika sohasida fundamental bilimlarni chuqur biladigan, ta'lim jarayonida pedagogik muammolarni tizimli ravishda olib boruvchi mahoratli va omilkor o'qituvchilarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi [1].

Ta'lim-tarbiya jarayonida o'yinlardan foydalanish masalasi hamma vaqt pedagoglar, psixologlar, o'qituvchi va uslubchilarning e'tiborini jalb qilib kelgan. Bugungi kunga kelib ta'limning turli bosqichlarida o'yinlarni tashkil qilish metodikasi, o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik xususiyatlari to'liq o'rganib chiqilgan.

Chet el adabiyotlarida “o'yin” atamasi “model-lashtirish” tushunchasiga yaqinlashtirilgan. I.K.Juravlyovning ta'kidicha, “o'yin – bu real vaziyatni model-lashtirishga qaratilgan, model-lashtirilayotgan sharoitda qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish maqsadida tashkil etilgan o'qitish usuli” [2].

“Rolli o'yin” metodida o'qituvchi o'quvchilar haqida oldindan ma'lumotga ega bo'lishi lozim. Chunki rollarni o'ynashda har bir o'quvchining individual xarakteri, xulq-atvori muhim ahamiyat kasb etadi. tanlangan mavzu o'quvchilar o'zlashtirish darajasiga mos kelishi kerak [3].

Adabiyotlar tahlili va metodologiya: O'yin faoliyatining mazmuni va uni tashkil qilish masalasida MDH va horij davlatlarida N.N.Baranskiy, Gold Djon, N.V.Bolotnikova, A.N.Leontev, L.S.Vigotskiy, D.B.Elkonin, S.Ye.Praslova, I.K.Juravlyov, o'zbek olimlaridan O.Mo'minov, P.Baratov, H.Vahobov, A.Qayumov, R.Qurbonniyozov, M.Asanov, U.Safarova, H.Nikadambayeva, A.Norboyevlar o'zlarining muhim tadqiqot ishlarini olib borishgan.

Asosiy qism.

Mavzu: Inson faoliyati muhim ekologik omil sifatida.

Maqsad: Insonning atrof-muhitdagi (yaratuvchilik va buzg'unchilik) faoliyatini o'rganish asosida o'quvchilarda “Tabiatni muhofaza qilish va ekologik madaniyat” kompetensiyasini shakllantirish.

Darsning vazifasi: O'quvchilar tomonidan o'quv materialining o'zlashtirilishini ta'minlash, muammolarni muhokama qilish, jamoaviy qaror qabul qilish, o'z nuqtai nazarini isbotlash va javoblarni izohlash ko'nikmalarini rivojlantirish.

Rollar: Dars mashg'uloti davomida ishtirokchilarga o'z imkoniyatlaridan kelib chiqib quyidagi rollar taqsimlanadi. (Sudya – sud yig'ilishini olib boradi. Ayblanuvchi – inson o'zini himoya qiladi. Himoyachi – uning rolini o'qituvchi bajaradi. Tarix, Ekologiya – o'z ko'rsatmalarini gapiradi. Ayblovchi – uning rolini ikkinchi o'qituvchi bajaradi. Ekotizim, Evolyutsiya, Statistika, Biosfera – guvohlik ko'rsatmalarini berishadi. Maslahatchilar – sud jarayoni davomida tayanch konspektini to'ldiradi va jarayon yakuni-da qisqacha xulosa qilinadi.

Rolli o'yin: “Inson faoliyati ustidan sud”.

Sudya: Bugungi ko'riladigan ish eshitaladi: “Inson faoliyati ekologik omil sifatida”. Sudlanuvchi kursida inson. Ayblovchi va himoyachi tomonlar tayyormi? Sud maslahatchilarichi? Rozilik belgisi sifatida qo'lingizni ko'taring.

Sudya: Unda ishni eshitamiz. Ayblovchi tomon, sizning birinchi guvohingiz.

Ayblovchi: Minnatdorman, hurmatli sud raisi. Ko'rsatma berish uchun Evolyutsiya taklif qilinadi. Marhamat qilib sudga insonning paydo bo'lishi va shakllanishi to'g'risida gapirib bering.

Evolyutsiya: Hurmatli sud raisi hamda sud maslahatchilari, so'zimni boshlashdan oldin shuni ta'kidlamochimanki, men insonni ayblamayman va himoya ham qilmayman. Yerning geologik o'tmishini bir soat deb tasavvur qilsak, ongli insonning biosferaning bir qismi sifatida shakllanishi bir necha sekundga to'g'ri keladi.

Ayblovchi: Ijzat bering hurmatli sud raisi. Demak, inson – bu yosh biologik tur bo'lib, uning aqliy qobiliyati biosferada o'ziga mos makonni egallab olishiga sabab bo'ldi. Ko'rsatma berish uchun Ekotizim taklif qilinadi.

Ekotizim: Men sud jarayonida o'z ko'rsatmamni bermoqchiman. Odamlar o'zlarining aqliy qobiliyatlari tufayli o'z ehtiyojlarini to'la qondirish uchun Yer sharini har tomonlama va tezlik bilan o'zlashtirdilar hamda uni davom ettirmoqdalar. Oqibatda tabiatdagi ekotizimni o'zgartirmoqdalar.

Ayblovchi: Hurmatli sud raisi, men ko'rsatma berish uchun Statistika taklif qilaman va u Ekotizimning bildirgan fikrlarini yana bir bor tasdiqlaydi.

Statistika: BMT ma'lumotlariga ko'ra sanoati rivojlangan davlatlarning o'zida asfalt yo'llar, sanoat korxonalari, aholi punktlari va boshqa qurilish ishlari ostida har yili 3 ming km kv tabiiy landshaftlar yo'qotilib, ularning o'rnida antropogen landshaftlar vujudga keltirilmoqda.

Ayblovchi: Bu ifloslanishlarga biosferaning aks ta'siri qanday bo'lmoqda? Ko'rsatma berish uchun Biosfera taklif qilinadi.

Biosfera: Hurmatli sud raisi hamda sud maslahatchilari, men og'ir kasal bo'lib qoldim. Buni tasdig'i sifatida, mening og'ir va murakkab tashxisimni eshiting:

1. Oltinugurt va boshqa kislotalar mendagi barcha a'zolari (daryo, ko'l, yer osti suvlari, o'rmon, dala) ifloslantirmoqda; ifloslantiruvchi moddalar embrionlarga tushib, barcha tirik organizmlarning salbiy rivojlanishiga, ularning zaharlanib, mayib-majruh holda tug'ilishiga sabab bo'lmoqda; zaharli moddalar ta'sirida umr ko'rish davri qisqarmoqda.

2. Populyatsiyadagi o'zgarishlar: insonlarning mening resurslarimdan o'ylamasdan, nazorat qilmasdan foydalani-shi oqibatida populyatsiyalarning strukturasi o'zgarimoqda.

3. Ekotizimdagi o'zgarishlar: Bir turdagi o'simlikning yo'q bo'lishi 5 tadan 35 tagacha hayvon turlarining (asosan umurtqasizlar) yo'q bo'lishiga sabab bo'ladi.

4. Ilgari tabiat insonlarni qo'rqitib kelgan bo'lsa, hozirda esa inson tabiatni qo'rqitmoqda. Biroq insonlarning esidan chiqmasin?! Agarda men yo'q bo'lib ketsam, ular ham bo'lmaydi, axir!!!

Ayblovchi: Hurmatli sud raisi! Ayblovchi tomon o'zining nutqini tamomladi.

Sudya: Himoya tomon, sizning guvohingiz.

Himoyachi: Hurmatli sud raisi! Ijzat bering, mening himoyamdagilar o'zlarining aybini bo'yniga oladi. Men ko'rsatma berish uchun Tarixni taklif qilaman.

Тарих: Ҳа, ҳақиқатан ҳам атроф-муҳитни муҳофиза қилиш борасидаги инсон фаолияти узоқ оғмишга бориб тақаллади. Ҳозирги босқичда генетик хилма-хилликни сақлаб қолтириш учун инсоният томонидан табиатни муҳофиза қилиш тadbирлари кенг миқyосда амалга оширилмоқда. Улар томонидан ноyоб турларни кo'пайтирадиган махsus марказлар ташкил қилинмоқда: генлар банки, қo'риқxоналар, buyurtmaxоналар, бoтаника бoғ'лари, зоопарклар шuлар jumласидандир.

Ҳимoyачи: Ҳақиқатан ҳам кishилик ҷамияти fanларининг турли jabhаларида анча илғ'or yutuqlarga еришган бo'lsa-да кo'п jihatдан экологик билмсиздир. Shu сабабли Ҳозирги даврнинг энг долзарб муаммоларидан бири аholининг бarcha табақаларида экологик та'лим-тарбия тизimini ташкил қилишдир.

Экология: Экология – тирик организмларнинг уларни қамраб турган атроф-муҳит билан оғзарo алоқаси тоғ'risидagi fan. Бу алоқалар juda мураккаб, биr бутун тизимни ҳосил қилиб, u yerдagi ҳayot деб аталади. Инсоният ҳам ана shu ҳayotнинг биr қисmidир. Инсон 3 млн yildan бери ма'лум бo'лган yerдagi биологик турлардан биридир.

Систематика: Bugun инсоният shunday биr вазиятга yetиб кeldiki, унинг Yer шарида yashab қолтиш yoki yoғ'қ бo'либ кеттиш масаласи долзарб бo'лиқ qoldi.

Ҳимoyачи: Ҳурматли суд раиси, mening himoyamdagi Insonga soғ'z беришга ijozat бering.

Инсон: Shuni yaxshi tushunamanki, men alohida shaxs sifatida biosferaning rivojlanish mevasi бo'лган инсониятдан ажralиб qola olmayman. Biosfera oғ'z navbatida Yer шарининг rivojlanishi natijasidir. Shunga muvofiq odamlar sayyoramiz haqida qayғ'urib, birinchi navbatda атроф-муҳит ifloslanishini oldini olish, ifloslangan chiqindilar va oqimlarni tozalash, ulardan qayta foydalanishning samarali va xavfsiz yoғ'llarini ishlab chiqish, tabiatning ifloslanish darajasini, унинг insonga та'sirini hamda инсон xoғ'jalik фаолиятининг атроф-муҳитга та'sir darajasini aniqlash va

Адабиётлар

1. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar (nazariya va amaliyot). – T.: «Moliya», 2003, 172-b
2. Maxmudov S.Y., Umaraliyeva M.A., Karimova G.K. Ilmiy pedagogik va oғ'quv-metodik nashrlar orqali oғ'qituvchilarda informatsion tahdidlarning oldini olish mexanizmi. -T.: 2017, 157-b.
3. Norboyev A. Geografiya ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalar. -T.: "Lesson press", 2017, 159-b.
4. Safarova R.G., Yusupova F.I., Sabirova N.S., Toғ'qsonova Z. Umumiy oғ'рта ta'lim maktablarida modulli oғ'qitish jarayonida pedagogik texnologiyalar bankidan foydalanish mexanizmlari. -T.: "Tafakkur qanoti", 2017.

Ushbu maqolada umumta'lim maktablarining yuqori sinflari geografiya darslarida "Inson faoliyati muhim ekologik omil sifatida" mavzusini oғ'qitish misolida rolли oғ'yinlardan foydalanish oғ'quvchilarda bilim, koғ'nikma, malaka, hamda umumiy va fanga oid kompetensiyalarning shakllanishiga ijobiy та'sir qilishi koғ'rsatib oғ'tilgan.

РЕЗЮМЕ

РЕЗЮМЕ

В данной статье на примере темы «Человеческие действия как основной фактор экологии» рассмотрено положительное влияние ролевых игр в формировании у учащихся старших классов знаний, умений и навыков, а также общих и предметных компетенций.

SUMMARY

In this article, the use of role-playing games in the teaching of "Human activity as an important environmental factor" in the lessons of geography in the upper grades of secondary schools has a positive effect on the formation of knowledge, skills, abilities and general and scientific competencies. shown to do.

ОЛИЙ ПЕДАГОГИК ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА МОЛЕКУЛЯР ФИЗИКАНИ КРЕДИТ-МОДУЛЬ АСОСИДА ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИ

Б.Ф.Избосаров – физика-математика фанлари номзоди, профессор

И.Р.Камоллов – техника фанлари номзоди, профессор

С.С.Канатбаев – доцент

Навоий давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: олий таълим муассасалари, кредит-модуль тизими, физика, молекуляр физика, соат, мавзу, аудио, видео.

Ключевые слова: высшие учебные заведения, система кредит-модуль, физика, молекулярная физика, часы, тема, аудио, видео.

Key words: universities, credit module system, physics, molecular physics, clock, topic, audio, video.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 8 октябрдаги фармони билан тасдиқланган "Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси"га асосан мамлакатимиздаги 85% олий таълим муассасалари 2030 йилга қадар босқичма-босқич ўқитишнинг кредит-модуль тизимига ўтиши режалаштирилган. 2020-2021-ўқув йилидан 30 дан ортиқ олий таълим муассасалари ўқитишнинг кредит-модуль тизимига ўтди. Кредит

baholash, insonlarni ekologik tarbiyalash, ularda ekologik madaniyatni rivojlantirish.

Men va'da beramanki, insoniyat tabiatga nisbatan munosabatini oғ'zgartiradi, uning oғ'ziga xosligi va betakrorligini, oғ'zini uning kichik bi r boғ'lagi ekanligini tushunadi.

Sudya: Marhamat sud maslahatchilari. Sizlarga hukm chiqarish uchun 3 daqiqa vaqt (ular maslahat qilib, yakuniy xulosani aytishadi).

Endi kelinglar, sud maslahatchilarining qanday qarorga kelishganini eshitaylik:

Sud maslahatchilarining xulosasi: Biz bu masalada shunday fikr bildiramiz: bizning moviy sayyoramizni koғ'pincha ulkan kosmik kemaga qiyoslashadi. U olamning cheksiz boғ'shliqlarida harakatlanadi. Insoniyat esa ana shu kemanding yoғ'lovchilaridir. Lekin, kemamizda koғ'plab yechimini kutayotgan ekologik muammolar bor.

Sudya: Hukm chiqarildi. Inson aybdor, lekin u oғ'zining xatolarini tuzatishi kerak. Sud jarayoni tugadi.

III. Dars yakuni: Oғ'qituvchi: Sud oғ'z ishini tugatdi. Hukm chiqarildi. Sud maslahatchilari oғ'rtaga tashlagan koғ'plab savollar ustida oғ'ylashimiz, oғ'z faoliyatimizni атроф-муҳитга zarar yetkazmaydigan tarzda olib borishimiz, bi r soғ'z bilan aytganda ekologik madaniyatli boғ'lishimiz zarur va bu bugungi kunning энг muhim talabidir.

Xulosa. Hayotiy vaziyatlarni modelashtirishga asoslangan oғ'yinlar olingan bilimlar, egallangan koғ'nikma, malaka, kompetensiyalarning ahamiyatini oshiradi. Oғ'quvchilarning turli yangi vaziyatlarga tushishi bilimlarning integratsiyalashuviga, uning ijtimoiy tajribasini boyishiga та'sir koғ'rsatadi.

Bundan koғ'rinib turibdiki, geografiya ta'limida oғ'yinlarni tashkil qilish hamda oғ'tkazish umumiy va fanga oid kompetensiyalarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

дегани – бу олий таълимнинг маълум боски-чида ушбу таълим даражасини қўлга кириштиш мақсадида талаба томонидан узлуксиз равишда тўплаб бориладиган рамзий ўлчов бирлигидир. Бу бирлик талаба маълум миқдордаги ўқув юкласини бажарганлиги, назорат натижа-ларини муваффақиятли тарзда эгаллаганлигини билдиради. Таълим йўналишлари ва мутахассисликларининг ўқув режаларида 30 соат ўқиш юкласи 1 кредит этиб белгиланган. Модуль дегани –